

DATINI ȘI OBICEIURI STRĂMOȘEȘTI DE IARNĂ PE VALEA TROTUȘULUI, JUDEȚUL BACĂU

*WINTER ANCESTRAL CUSTOMS AND TRADITIONS
ON THE TROTUS VALLEY, BACAU COUNTY*

Laura GAVRILIȚĂ,

profesoară,

Colegiul Național „Ferdinand I” Bacău, România

Abstract: The present paper is an ethnological and pedagogical research of the winter ancestral customs and traditions on the Trotus Valley, Bacau Valley, Romania. The practical application of these customs in the educational process is conceived by the author as indispensable condition in the ethnical and artistic culture formation of pupils.

Keywords: traditions, winter customs, ethnic and artistic culture, lyric song, syncretism.

Un popor, o națiune, dar și oricare așezare omenească mai mică străbate vremurile și neuitarea prin cultura materială și spirituală și prin civilizația pe care o creează. Dintre manifestările noastre tradiționale, obiceiurile folclorice suscită, mai ales în zilele noastre, interesul tot mai stăruitor al omului contemporan dornic de cunoașterea culturii din satul românesc precum și a omului prins în viața socială, de familie și a comunității. Creațiile cultural-artistice au încununat toate momentele principale din viața omului: nașterea, majoratul, căsătoria, decesul. Alături de acestea, folclorul continuă să se primească și să creeze noi variante pe aceeași temă, să se perfecționeze prin transmitere orală de la o generație la alta, valorificându-se ceea ce bătrânii noștri ne transmit pentru fiecare anotimp al anului, cu sărbătorile și obiceiurile lor.

Mă voi opri la datinile și obiceiurile de iarnă pe care le-am văzut și la care am participat, aici, prin localitățile Văii Trotușului: Dărmănești, Asău, Comănești, Poduri și Moinești – ele încep la 6 decembrie cu MOȘ NECULAI care obișnuiește să lase în încălzămin-

tea îngrijită a copiilor cumiți daruri, îmbrăcăminte, dulciuri, rechizite școlare, în special încălzămințe pentru iarnă. Pentru cei obraznici o nuielușă.

De aproape 200 de ani hramul bisericii Sf. Neculai din Boiștea, precum și din Moinești prilejuiește în fiecare an momente de cugetare, prilej de sărbătoare și creație culturală.

Sărbătorile Crăciunului sânt cele mai mari de peste ani și cele mai vechi sărbători creștine. Ele sunt anunțate încă din dimineața zilei de 24 decembrie de către colindători, care vin cu „Bună dimineața la Moș Ajun. Ne dați ori nu ne dați.”

În localitatea Dărmănești, de exemplu, colindătorii vin numai în seara lui Moș Ajun, la 24 decembrie. Ei anunță NAȘTEREA LUI HRISTOS, salută și felicită respectuos gazdele în prag de sărbătoare și le urează belșug, sănătate și o viață mai bună.

COLINDELE sânt căutate în seara de ajun la fereastra sau ușa gospodăriilor pe melodii plăcute, cu tentă bisericască și cu refren ce amintesc Nașterea Mântuitorului: „Florile dalbe, flori de măr”, „Leru-i ler și leri-i doamne”, „O, ce veste minunată / Din Betleem

ni s-arată / C-astăzi s-a născut / Cel fără de-nceput / Cum au spus prorocii.”

În ultima vreme, doar copiii mai mici, de 8-10 ani trec pe la casele oamenilor mai devreme în ajunul Crăciunului, iar mai târziu auzi cete de tineri și mai bătrâni care cântă în cor frumoasele colinde: „Asta-i seara, seară mare / Florile dalbe / Seara mare-a lui Crăciun / Florile dalbe” ș.a.

După gruparea făcută de G.BREA-ZUL, colindele sânt de două feluri: religioase și lumești (laice). Colindele propriu-zise sunt cântece laice, balade și legende de origine păgână, unele adaptate și transformate de biserică pentru păstrarea și propaganda obiceiurilor creștine, altele tratează tot felul de subiecte diferite în legătură cu obiceiurile, fenomenele naturii, îndeletnicirile poporului etc. Aceste colinde se cântă numai seara, în ajunul Crăciunului și seara în ziua de Crăciun.

Obiceiul împodobirii bradului de Crăciun, care emoționează puternic pe copii este adus la noi de la germani pe la începutul secolului al XX-lea. În zona noastră se folosește din timpuri străvechi bradul la nuntă și bradul la moartea tinerilor care nu au fost căsătoriți.

Bradul creează, oriunde este împodobit, o atmosferă plăcută, de sărbătoare și simbolizează tinerețea veșnică, bucuria vieții și primăvara mult dorită. Bradul se ține în casă până la sfârșitul sărbătorilor de iarnă, respectiv la Sf. Ioan Botezătorul.

Cel mai obișnuit mod de a întâmpina noul an a fost și a rămas PLUGUȘORUL, rostit tare și clar la fereastră gazdei primitoare în pocnete de bici, sunete de clopoței și mugete de buhai, care sugerează prezența animalelor la arat. Majoritatea plugușoarelor sunt legate de muncile agricole: arat, semănat, recoltat, măcinat, ajungând până la împletitul colacilor. Buhaiul

era confecționat de tineri dintr-o putinică sau cofă căreia i se înlocuia fundul cu o piele, prin care se trecea o șuviță de păr de cal, pe care trăgând-o scotea un muget asemenea bovinelor.

Plugușorul este una dintre datinile cele mai vechi și mai frumoase care s-a păstrat până astăzi și la poporul nostru, România fiind o țară agricolă din timpuri străvechi. Alte plugușoare amintesc de personaje istorice îndrăgite: Traian, Decebal, Dragoș, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Vodă Cuza etc. Indiferent de conținut, ele se recitau în mod declamator la fereastră, iar în încheiere toate plugușoarele urează gazdei ani mulți și sănătate, belșug și abundență în noul an.

Unele plugușoare se încheie în mod hazliu: „Ura, ura pe butuc / Dă-mi colacul să vă duc”.

Cetele de urători, adulți și bătrâni, mai evocau în urăturile lor legendele populare cu conținut istoric și patriotic: „Legenda lui Dragoș-Vodă și-a lui ceată / Toți voinici cu fruntea lată”.

Între cele două războaie mondiale, unele cete din Poiana Dărmănești și Plopu aveau plugușoare anume pentru familii care au avut eroi căzuți în Războiul pentru Independență și primul război mondial evocând compasiunea cu gazdele, elogiind și eroismul celor care au căzut la datorie apărând pământul străbun.

În prima zi a fiecărui an ne întâmpină copiii îmbrăcați în costume naționale tradiționale cu SEMĂNATUL. În cete mici, cu glasurile lor de clopoței, trec la fiecare casă cu urarea de mai bine în noul an și cu recolte mai bune. Copiii seamănă boabe de grâu, de porumb sau orez, urând gazdelor sănătate, mulți ani și prosperitate rostind, după puterile și știința lor:

„Să trăiți, să înfloriți / ca merii, ca perii / Și ca toamna cea bogată / Cu

de toate-mbelșugată / La anul și la mulți ani!”

Alte cete de copii se grăbesc să treacă pe la gospodarii satului cu SORCOVA, obicei specific Munteniei, dar care s-a extins și prin văile noastre. Cu sau fără boabe de semănat, grupe de copii cu sorcova purtând în mână crenguțe de cireș, măr, păr, mălin înflorit (fiindcă au fost puse în vas cu apă înainte de ziua Sf. Andrei, la temperatura camerei) sau o crenguță de brad, ornată ori din material plastic, trec pe la fiecare casă de gospodari.

La noi în Moldova era un obicei vechi folosit de logofătul de obiceiuri care mergea în mare ceremonie cu sorcova verde din crengi de brad, aurită, poleită și sorcovea pe Vodă, urându-i sănătate, belșug în toate și victorii.

Din categoria TEATRULUI FOLCLORIC la Dărmănești și Asău se organizează anual obiceiul URSARILOR și URȘILOR cunoscut sub numele de „Jocul ursului”. Abordăm astfel, jocurile dramatice cu măști cunoscute într-o varietate de tipuri. Ursul în forma de la Dărmănești a devenit un conglomerat de obiceiuri, mersul cu ursul, jocul irozilor și jocul mascaților – toate având puncte de plecare în obiceiuri practicate în trecutul îndepărtat.

Ceata ursarilor cuprinde 3-5 → 12 urși, 5-10 toboșari, irozi și mascați, în total 30-40 de persoane. Flăcăii sunt îmbrăcați în piei originale de urs, frumos decorate la cap, cu butoane aurii, canafi roșii și galbeni și pânglicuțe colorate mormăind ca urșii. Ursarii poartă în mână un băț mare înflorat, pecetluit cu metal, de care ursul știe bine să asculte.

Ursarul are în cealaltă mână o sită mare, frumos decorată cu butoane aurii, pe care sunt așezate tăblițele care scot un zornăit anume prin înde-

mânarea mânuirii ei de către ursar și cu care stabilește ritmul jocului.

Ursarul intră în curtea gazdei, zicând „bucuroși, nebucuroși / bine v-am găsit sănătoși”, după care toboșarii intră în scenă urmați de irozi, urmează conversația măștilor cu gazdele, vestesc venirea Anului Nou și transmit urările de bine, sănătate și belșug și „La mulți ani!” gazdelor într-o atmosferă foarte zgomotoasă, produsă de tobe, ursari și țigane, uneori prea stridente. Sabia purtată în mână de irozi este un simbol al semnificației istorice a tăierii copiilor de sub 2 ani de către Irod Împărat pentru a-l ucide pe Hristos. Ea este folosită, în mod amenințător, în cadrul jocului formației. Formația nu scoate o vorbă. Joacă după *tam-tamul* tobelor, executând un moment de teatru religios de pantomimă, care-și acompaniază dansul cu un sunet de țigănal pe care-l are fiecare membru al cetei.

Jocul CAPREI și jocul CERBULUI sunt reprezentative pentru jocurile cu măști. Jocul Caprei poate fi simplu sub forma unei scenete teatrale cu personaje puține și alaiul Caprei, tip de spectacol compozit, care antrenează un număr mare de personaje grupate în „Urâți” (țigani, moșnegi, bădărani, popa, dascălul, moartea, doctorul etc.) și „Frumoși” (mirele, mireasa, nunul mare, ofițerii etc.).

Jocul Caprei, asemenea tuturor speciilor folclorului dramatic, și-a lărgit funcția socială, circumscriind urărilor de prosperitate satirizarea unor diverse moravuri și antrenând pentru aceasta o întregă galerie de personaje sugerate de relativ noile profesii cu care a venit în contact lumea satului.

După cum se poate desprinde chiar din această sumară descriere a câtorva tipuri de spectacole, **sincretismul** este o trăsătură specifică a obiceiurilor

de iarnă. Ca acte de comunicare, obiceiurile de iarnă au un limbaj complex, însumat din îmbinarea exprimării verbale cu cea muzicală și coregrafică, cu gestică, mimică ori reprezentări plastice. Aceste sisteme se întrepătrund, se determină și se completează reciproc dominând muzica și dansul, instrumentele folosite fiind: fluierul, cimpoiul, cobza, vioara, trompeta.

În evoluția acestor obiceiuri, oricine asistă surprins de bogăția și diversitatea obiectelor de artă populară decorativă care le însoțesc: covoare, lăicere, ștergare, costume, podoabe, lucrări din lemn etc., de grotescul măștilor prin utilizarea culorilor violente stridente etc.

La alaiul Plugușorului personajele se prezintă în costume țărănești de sărbătoare, cu sumane, cojoace și căciuli. O atenție deosebită se acordă împodobirii plugului. Un brad mare (pomul vieții) stă înfipt în coarnele plugului sau pe jugul fiecărei perechi de boi. Coarnele boilor sunt și ele împodobite cu ciucuri de lână și panglici.

Menționez că, în ultima vreme, tradiția nu mai exercită aceeași vigoare, „actorii” folosind materiale noi (nailon, celofan, felurite materiale plastice, fotografiile decupate, hârtie creponată colorată etc.), ei dorind să fie creatori, nepunând astfel atâta preț pe actul actoricesc în sine.

Ceea ce este specific textului poetic al jocurilor cu măști („Caprei”, „Ursu-

lui” sau „Căiuților”) o constituie **strigătura, cântecul liric și descântecul, strigătura** amintind de „hora satului” și având diferite conotații: lirică, satirică, de comandă ca în petrecerea țărănească amintită, realizând, în final, efectul comic al spectacolului.

Specific zonei noastre, în cadrul teatrului popular este organizat și jucat „JIANUL”, „BANDA LUI BUJOR”, „ANUL NOU și ANUL VECHI” – jocuri dramatice întâlnite mai în toată zona Moldovei de est. Măștile sunt variate, adaptate locului, zoomorfe respectând pe cât posibil, tradiția dramei haiducești.

Desfășurate spontan sub semnul sărbătoririi Crăciunului și a Anului Nou, transpuse în scenă ori devenite manifestări culturale organizate, obiceiurile de iarnă în Moldova cunosc astăzi o reală înflorire, întâmpinându-ne cu spectacole de o tulburătoare frumusețe și armonie, încărcate de adânci sensuri umane. Îndemnul nostru, al celor mai mari și iubitori de folclor, este ca să-i învățăm pe cei mai mici să preia cu dragoste aceste obiceiuri și tradiții, aceste bunuri sufletești moștenite din vechime și să le predăm lor ca pe o zestre de mare preț. Iar zestre mai de preț nu e alta ca averea de cuget și simțire închisă și păstrată cu sfântă grijă, de-a lungul vremurilor, în adâncurile sufletului românesc și creștinesc al moșilor și strămoșilor noștri.

Referințe bibliografice

1. Adăscăliței, Vasile, *Teatrul popular de Anul Nou în județul Vaslui*, Casa creației populare Vaslui, 1971, culegere.
2. Breazul, George, *Colinde*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993.
3. Jula, Nicolae și Mănăstireanu, Vasile, *Tradiții și obiceiuri românești, Anul Nou în Moldova și Bucovina*, București, Editura pentru literatură, 1968, p.225.
4. Pavel, Emilia, *Măști animale de Anul Nou în Podișul Moldovei*, București, 1968, nr. 2.
5. Vulcănescu, Romulus, *Măștile populare*, București, editura Științifică, 1970.